

**XXXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Agrártudományi Szekció
2013. április 3-5.**

**A Kárpát-medence gazdasági és társadalmi kohéziójának
megerősítése az erőforrások allokációjával – szövetkezés a
nemzeti felemelkedésért**

Készítette: Szabó Péter

Intézmény: Pannon Egyetem Georgikon Kar

Intézet / Tanszék: Vállalatökonómiai és Vidékfejlesztési Tanszék

Szak, évfolyam: Gazdasági és Vidékfejlesztési Agrármérnöki BSc. IV.

Témavezető: Veszélka Mihály, egyetemi adjunktus

TARTALOMJEGYZÉK

I.	BEVEZETÉS.....	5
A)	A Kárpát-medence „kétsebességes gazdasága”	5
B)	A téma jelentősége.....	6
C)	A szövetkezetek „ügye” a Kárpát-medencében	6
D)	2012 – A szövetkezetek nemzetközi éve	7
E)	A szövetkezetek Európában	7
II.	FOGALOMTISZTÁZÁS	9
	Mi is a szövetkezet?	9
III.	VISSZATEKINTÉS A SZÖVETKEZETEK MÚLTJÁBA	10
A)	1867 és 1914 között	10
B)	A Hangya szövetkezeti mozgalom egykor.....	10
C)	1947-1960 - A kényszerített kolhozosítás időszaka	13
D)	1960-1985 - Szovjet kolhoz – magyar szövetkezeti modell	14
IV.	A SZÖVETKEZETI SEKTOR JELENLEGI HELYZETE	15
V.	SZÖVETKEZETI MODELLEK MAGYARORSZÁGON	18
A)	Hitelszövetkezetek.....	18
B)	Beszerző, fogyasztási, értékesítő, feldolgozó szövetkezetek.....	18
C)	Szolgáltató szövetkezetek.....	18
D)	Termelési szövetkezetek.....	19
E)	Földbérelő szövetkezetek	19
F)	A szövetkezeti modellek fejlődése regionális lehatárolás alapján	19
G)	A szövetkezeti modellek Magyarországon	20
1)	Termelő típusú szövetkezetek	20
2)	Beszerző-értékesítő szövetkezetek	20
3)	„Új típusú” szövetkezetek.....	20
VI.	SAJÁT KUTATÁS.....	21
A)	Saját kutatások célkitűzései	21
B)	Hipotézis	21
C)	Kutatás módszertana.....	21
D)	A kutatás alanyai.....	22
E)	Kutatás tárgya	24

1) Fiatal gazdálkodók szövetkezetekhez való viszonyuk	24
2) Szövetkezetek sikerességének legnagyobb hátráltató tényezői Magyarországon.....	25
A kérdés feltevésének módszertana	26
Eredmények	28
3) Megoldási lehetőségek	30
4) Milyen tevékenységet folytató szövetkezet az ideális Magyarországon?	33
VII. KUTATÁSI EREDMÉNYEK KIÉRTÉKELÉSE	35
A) A szövetkezetek SWOT-analízise.....	35
B) A szövetkezetek problémafája, célfája	37
1) Problémafa	37
2) Célfa	40
VIII. ZÁRÓGONDOLATOK.....	41
IX. BIBLIOGRÁFIA	43
A) FELHASZNÁLT IRODALOM.....	43
B) ELEKTRONIKUS IRODALOM	45
X. MELLÉKLETEK.....	47

„Egynek minden nehéz, sokaknak semmi sem lehetetlen.”

Gróf Széchenyi István

I. BEVEZETÉS

A) A Kárpát-medence „kétsebességes gazdasága”

„Egynek minden nehéz, sokaknak semmi sem lehetetlen.”¹ Véleményem szerint e Széchenyi idézet napjainkban különösen aktuális. Magyarország gazdasági és társadalmi kohéziója eliminálódik, csökken a nemzetgazdaság teljesítménye és a vidéki társadalom életminősége.

A Magyarország gazdaságát jelenleg a „kétsebességes gazdaság” kifejezéssel jellemezhetjük a legjobban. Ez azt jelenti, hogy vannak olyan ágazatok, amelyek az átlagosnál nagyobb teljesítményt nyújtanak, és vannak olyanok, amelyek az átlagosnál kisebbet. Ez utóbbi jellemző a magyar vidékre. Nem túlzás azt mondani, hogy Magyarországon a rurális területek sorsa élet – halál között van. Az elmúlt húsz évben a falusi közösségek felbomlottak, a vidéki társadalom és egészében véve a társadalom előregedőben van, a fiatalok elvándorolnak. De miért feladatunk a vidék életben tartása? Egyrészt, ha gyorsan szeretnénk megválaszolni a kérdést, akkor azt mondanánk, hogy azért, mivel élelmiszereink megtermelése vidéken történik. Másrészt azért, mert az ország népességének nagyobb része vidéken él, valamint Magyarország területének 83%-a rurális térségnek minősül.

Úgy gondolom, hogy manapság a vidékfejlesztésnek különös jelentősége van, amivel foglalkozni kell. A vidékfejlesztésen belül Magyarországon kétségkívül a mezőgazdaságnak van a legnagyobb szerepe. Utóbbi a jó adottságok ellenére rendkívül rossz helyzetben van, mivel nem tudtuk kihasználni komparatív előnyeinket és óriási versenyhátrányba kerültünk. Ennek több oka is van, de legfőképp a tőkehiányra, a birtokok elaprózottságára és a magyar feldolgozóipar leépülésére vezethető vissza.

A rendszerváltást követően a Szovjetunió és a KGST adta felvásárló piacok összeomlottak, ezt követően Magyarország kizárólag a nyugati országok felé mozdult el. Miután 2004-ben hazánk is tagja lett az Európai Uniónak, külföldi élelmiszerek tömkelege lepte el a magyar piacot, mely a magyar gazdákat rendkívül érzékenyen érintette. Napjainkban már a multinacionális vállalatok uralják a kiskereskedelem közel 70%-át. A probléma pedig azzal van, hogy a termékek zöme külföldi.

¹ Gróf Széchenyi István

A megoldás kulcsa az összefogásban rejlik, mely a történelem során mindig reményt adott a felemelkedéshez. A Kárpát-medence kiváló természeti adottságainak, történelmi értékeinek, hagyományainak és a képzett munkaerőnek köszönhetően Európa éléskamrája lehetne. Az összefogás, az erőforrások allokációja és a komparatív előnyök kihasználása egyben jelenthetné a megoldást. Ennek szervezeti keretét egy egységes szövetkezeti hálózat jelenthetné, mely nemzeti rendszerbe foglalná a Kárpát-medence gazdasági, természeti és humán erőforrásait.

B) A téma jelentősége

A mezőgazdaságban az együttműködés, a szövetkezés lehetőségének keresése nem újkeletű. A szövetkezetek elődeinek története az 1844-es évig nyúlik vissza, amikor „a munkanélküli takácsok egy csoportja és más kézművesek szövetkeztek a Manchester közelében lévő kisvárosban, Rochdale-ben.”² Manapság már a szövetkezeteket az egyik legsikeresebb gazdálkodási formának tekintjük és mind a nemzetgazdaságban, mind a nemzetközi gazdaságban komoly szerepet tölt be. A legnagyobb nemzetközi szervezetek nem csak elismerik a szövetkezetek létjogosultságát, hanem támogatják is. Így többek között az Európai Unió, az ENSZ, a FAO, az ILO, az UNICEF.

C) A szövetkezetek „ügye” a Kárpát-medencében

Szerencsére mind a magyar kormány, mind az Európai Unió felismerte a szövetkezés jelentőségét. Magyarország jelenleg prioritásként kezeli a szövetkezetek „ügyét”. A Darányi Ignác terv a főbb jogalkotási lépések közé sorolja a szövetkezetekre vonatkozó törvény, joganyag áttekintését. A 2012. márciusában elfogadott Nemzeti Vidékstratégia stratégiai irányként jelölte meg a Szövetkezet-fejlesztési programot: „A kis- és középbirtokok, családi gazdaságok életképes működését egy korszerű, a gazdálkodók, gazdaságok alulról szerveződő, önkéntességen alapuló, professzionális szövetkezeti rendszere segítheti leghatékonyabban.”³

² Mezőgazdasági szövetkezeti kézikönyv, 9.

³ Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program támogatja a Termelői csoportok létrehozását. Az intézkedés célja a mezőgazdasági termelők termékeinek biztos piacra juttatása termelői csoportok létrehozatalának, működtetésének és növekedésének támogatásával. Az intézkedés célja az, hogy segítse kb. 100 új termelői csoport létrehozását az országban.⁴

D) 2012 – A szövetkezetek nemzetközi éve

1. ábra - 2012 - A szövetkezetek nemzetközi évének logója

Az ENSZ Közgyűlése a 2012-es évet a Szövetkezetek Nemzetközi Évének nyilvánította. Ezzel arra próbálja ráirányítani a figyelmet, hogy a szövetkezésben nagy gazdasági potenciál rejlik, és a válságból való kilábalás egyik eszköze lehet. „Az ENSZ által meghirdetett Szövetkezetek Nemzetközi Éve legfőbb célkitűzése, hogy hangsúlyozza a szövetkezetek jelentőségét, illetve felhívja a figyelmet arra, hogy a szövetkezeti rendszer fejlesztése megoldást jelenthet a világválságból való kitörésre.”⁵ „A szövetkezetek kiemelten hozzájárulnak a társadalmi-gazdasági fejlődéshez, különös hatást gyakorolnak a szegénység csökkentésére, a munkahelyteremtésre és a társadalmi integrációra.”⁶

E) A szövetkezetek Európában

Az Európai Unió is kiemelten foglalkozik a témával. Európában az 1958-ban megalakult COPA-COGECA (Mezőgazdasági Szakmai Szervezetek Bizottsága és a Mezőgazdasági Szövetkezés Általános Bizottsága) jelenti a szövetkezetek elsőszámú érdekképviselői szervét. 2011. szeptember 28-án részt vettem Budapesten a 75. Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállításon megrendezett szövetkezetekkel kapcsolatos konferencián. Pekka Pesonen, a COPA-COGECA főtitkára elmondta, hogy a termelői csoportoknak a mezőgazdasági termelés valamennyi szektorára ki kell

⁴ Új Magyarország Vidékfejlesztési Program /2007/.

⁵ <http://www.trademagazin.hu/piaci-hirek/a-szovetkezeti-rendszer-fejlesztese-lehet-a-valsagbol-valo-kilabalas-egyik-eszkoze.html>

⁶ <http://www.un.org/en/events/coopsyear/>

terjednie és további támogatásokban kell részesedniük az élelmiszerlánc funkcionalizálása érdekében. Az EU több vezető politikusa is egyetértett abban, hogy az Európa polgárainak alapvető érdeke a közös agrárpolitika folytatása, finanszírozásának biztosítása. A KAP következő tervezési ciklusában a termelők és az agrárszövetkezetek pozíciójának felerősítését kívánatos megoldani.

II. FOGALOMTISZTÁZÁS

Mi is a szövetkezet?

A szövetkezet definíciójára számos alternatívát találunk a szakirodalomban. Érdekes több szempontból is vizsgálni a kérdést. A 2006. évi X. törvény a szövetkezekről jogi értelemben így definiálta a fogalmat: „A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése.”⁷

Érdekes utánanézni a korábban elfogadott törvények szövegének is. Az 1992. évi I. törvény a szövetkezetekről így fogalmaz: „A szövetkezet a szövetkezés szabadsága és az önszegély elvének megfelelően létrehozott közösség, amely a tagok személyes közreműködésével és vagyoni hozzájárulásaival, demokratikus önkormányzat keretében a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytat. A szövetkezet jogi személy.”⁸

Más megközelítésben: „A szövetkezetek lényegében olyan vállalkozások, amelyek konkrét, meghatározott feladatok megoldására, elvégzésére szerveződnek.”⁹

„...Mi is végtére a szövetkezet? A legegyszerűbb válasz az, hogy mindaz a gazdasági társaság, amely megalakulásában, alapszabályában és működésében tükrözi a szövetkezeti elveket.”¹⁰

A legérdekesebb jellemzést a szövetkezetről Watkins W.P.-től, az SZNSZ korábbi igazgatójától olvashatjuk: „Azt mondják, hogy a szövetkezet egy olyan gazdasági mozgalom, mely oktatási tevékenységet is alkalmaz. Ez fordítva is igaz: a szövetkezet olyan oktatási mozgalom, mely gazdasági tevékenységet alkalmaz.”¹¹

⁷ 2006. évi X. törvény a szövetkezetekről. I. fejezet, általános rendelkezések, 7. §

⁸ 1992. évi I. törvény a szövetkezetekről. I. fejezet, Bevezető rendelkezések, 3. §.

⁹ Nábrádi András - Pupos Tibor - Takácsné György Katalin /2007/: Üzemtan I. DE AMTC AVK, Debrecen, 20.

¹⁰ Mezőgazdasági szövetkezeti kézikönyv. Földművelésügyi Minisztérium, Európai Unió PHARE Segélyprogram irodája és Térségi-Gazdasági Főosztálya, Budapest, 1994, 32-33.

¹¹ Watkins W.P.

III. VISSZATEKINTÉS A SZÖVETKEZETEK MÚLTJÁBA

A) 1867 és 1914 között

A Kárpát-medencében az 1867 és az 1914 közötti időszakot a szövetkezetek első virágkorának mondhatjuk. Ebben az időszakban az ország népessége 13 millióról 20 millióra nőtt. A piaci lehetőségek egyre nagyobb mértékben javultak, köszönhetően többek között az 50 milliós Monarchia felvevőpiacának is. „A fejlődés lényeges feltétele volt, hogy kialakult az a szakmai réteg, amely kellően felkészült volt ahhoz, hogy új eszközöket, termelési eljárásokat alkalmazni tudta.”¹² Ekkora már működött – Európában elsőként – a keszthelyi Georgikon, valamint a Mosonmagyaróvári Gazdasági Tanintézet is. E két meghatározó intézmény mellett a szakmai fejlődésben jelentős szerepet játszott 1868-ban életbe lépett Eötvös-féle népoktatási törvény is.

B) A Hangya szövetkezeti mozgalom egykor...

2. ábra - A Hangya egyik üzlethelyisége
(Forrás:
<http://www.csukalib.hu/kalendarium.php?nr=345>)

„Huszonöt éve annak, hogy a magyar fogyasztási szövetkezetek első életképes központja: a "Hangya" megalakult. Nem külföldi mintára létesült. Magyar földből nőtt ki s magyar földön szerzett tapasztalatok kövezték ki rögzös útját. Innét van a különbség közte s a külföldi szövetkezeti központok között. Már keletkezésének oka is más volt, mint amazoknál. Különleges viszonyainkban mélyen gyökerező, olyan bajt kellett orvosolnia, amely hasonló arányban a külföldi

államokban nem jelentkezett. A falvak népét megrontó uzsora Magyarországnak valóságos rákfeneje volt. Az uzsorások zöme a falusi szatócsok és korcsmárosok sorából került ki, akik rendszerint könnyű batyuval a hátukon lépték át a határt s letelepedvén a faluban, egy évtized multán virilistákká vedlettek át. Nem lett volna talán irigyelhető tőlük a jó mód, ha azt becsületes munkával szereztek volna meg. De pénzükhöz sok ezer vagyonából kiforgatott szegény földműves verejtéke és panasza tapadt. Majd megtollasodván, az eszközökben nem válogató kufár szellemet s az

¹² Buday-Sántha Attila /2011/: Agrár- és vidékpolitika. Saldo Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt., Budapest, 50. o.

erkölcsi követelmények iránti érzéketlenséget a közgazdaság és a közélet egész területén széthurcoltak. Ezt a folyamatot kellett Magyarországon megállítani.”¹³

Mint az a „Hangya” 25 éves évfordulója alkalmából kiadott kötetből kiderül, a Hangya 1898-ban elsősorban a gazdák hitelviszonyainak javítása érdekében jött létre. A mozgalom „lelke” az a gróf Károlyi Sándor volt, aki Széchenyi István „hivatását” veszi át: az Országos Gazdasági Egyesület 1879. évi közgyűlésén javasolja, hogy tárgyaljanak az agrárium hanyatlásának okairól és a hanyatlást orvosló eszközökről. Ez a lépés jelentette az előzményét a későbbi „Hangya” megalakulásának, miután megyei és vidéki gazdasági egyesületek alakultak az „agráriusok” személyes érintkezésének élénkítésére. A társadalmi-gazdasági környezet nem jelentett jó „táptalajt” a Hangya működésének, hiszen a kormány nem támogatta a kezdeményezést, míg a társadalom „rossz kóstolót kapott a szövetkezeti munkából.”¹⁴

3. ábra - Gróf Károlyi Sándor – A szövetkezetek „atyja”

Forrás:

<http://mek.oszk.hu/00000/00058/html/karolyis.htm>

¹³ A „Hangya” saját kiadása /1923/: A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet , A Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja első 25 éve. A „Hangya” saját kiadása, Budapest, 23 o.

¹⁴ A „Hangya” saját kiadása /1923/: A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet , A Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja első 25 éve. A „Hangya” saját kiadása, Budapest, 25 o.

4. ábra – A Hangya szövetkezetek száma 1898 és 1922 között

(Forrás: A „Hangya” saját kiadása /1923/: A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, A Magyar Gazdászövetség Szövetkezeti Központja első 25 éve. A „Hangya” saját kiadása, Budapest)

A kezdet nehézségeit követően az 1900. évtől kezdve a Hangya nagyobb lépésekkel haladhatott tovább és 1911. március 15-én az 1000. szövetkezet nyílt meg országos ünnep keretében Dömsödön.

A fejlődésnek további lendületet adott az, hogy Gróf Károlyi Sándor újabb saját tőkét bocsátott a Hangya rendelkezésére. 1906-ban a Hangya már új, központi áruházzal is rendelkezett. A világháború és a trianoni békediktátum megálljt parancsolt a Kárpát-medence agráriuma fejlődésének, hiszen a kimerült, kirabolt ország elvesztette népességének 60%-át, területének pedig 70%-át.

„Mi adott Károlyi Sándor grófnak lelket és erőt ahhoz az elhatározásához, hogy életének nyugalomra hívó korszakában (majdnem hetven évesen) életcélját fogyasztási szövetkezetek alapításának munkakörében igyekezzék megtalálni? Károlyi Sándor nemcsak azért alapította a szövetkezeteit, hogy néhány falusi zugbankárt és szatócsot sarokba szorítson, hanem alapította a nemzeti társadalom egységének megmentésére.”¹⁵

„Néhány férfi szilárd akaratú és ernyedetlen kitartása teremtette meg Magyarországon a szövetkezeti életet: a hitelszövetkezeti szervezeteket, majd a "Hangyá"-t. E férfiak, élükön a megboldogult Károlyi Sándor gróffal tökéletes önzetlenséggel, tisztán a közjó érdekében végezték az úttörés és az alapítás munkáját. Azonban tisztán a közjóért fáradozó, áldozatkész férfiak kivételes erényeire a gyakorlati életnek szánt intézmények állandóan nem támaszkodhatnak; ezeket a nagy tömeg átlagos erkölcsi képességeinek kell fenntartaniok. S a szövetkezeti eszme sikerének

¹⁵ Németh István (2009): A Hangya szövetkezeti mozgalom egykor és a mai szövetkezési lehetőségek.

biztosítéka éppen abban mutatkozik, hogy az a magunkon és a másokon való segítség gondolatát egyesítvén, a jogosult egyéni érdek érvényesülését a közérdekkel kapcsolja össze, tehát egyéni szempontból is hasznossá teszi a közös jóért való fáradozást. A szövetkezeti munka útján szerezhető és kipróbáltan értékes előnyök olyan propagatív erőt biztosítanak immár szövetkezeteink számára, amelyek jobban hatnak és hódítanak az elméletek egész irodalmánál. Jönniök kellett a szövetkezeteknek és élniök kell, mert hasznosak. Ebben van fundamentumuk, ebben van jövőjük.”¹⁶

C) 1947-1960 - A kényszerített kolhozosítás időszaka

1947. évi XI. törvénnyel megszakították a nemzeti szövetkezeti rendszert. 1948-tól kezdődően a kommunista párt Magyarországon kényszerített szocialista átszervezést valósított meg a mezőgazdaságban, „amely a magánparaszti gazdaságok szövetkezetekbe (kolhozokba) történő szervezését jelentette. A magyar parasztság számára idegen volt a szovjet típusú szövetkezetek gondolata és nem volt hajlandó földjéről lemondani.”¹⁷ A szocialista hatalom nem riadt vissza semmilyen eszköztől, hogy a földeket társadalmi tulajdonba vegye. Az „ellen szegülők” vagyontárgyait elárverezték, kreált indokokkal több száz ezer ember ellen pert indítottak, rengeteg parasztot bebörtönöztek és többet közülük ki is végeztek. „A falusi társadalom egységének megbontása érdekében a termelésben élen járó vagyonosabb paraszti réteget kulákká nyilvánították és mindent megtettek (kétszeres adókvetés, különböző címeken kirótt bírságok, kitelepítések, munkatáborok) megsemmisítésük érdekében.”¹⁸

¹⁶ A „Hangya” saját kiadása /1923/: A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, A Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja első 25 éve. A „Hangya” saját kiadása, Budapest, Előszó.

¹⁷ Dr. Buday-Sántha Attila /2011/: Agrár-és vidékpolitika. SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt, Budapest., 65 o.

¹⁸ Dr. Buday-Sántha Attila /2011/: Agrár-és vidékpolitika. SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt, Budapest., 65 o.

D) 1960-1985 - Szovjet kolhoz - magyar
szövetkezeti modell

Az 1960-as évektől kezdődően a mezőgazdaság ismét virágkorát élte. A szocialista agrárgazdaság fontos feladatnak tekintette a mezőgazdaság fejlesztését, mely nagymértékben hozzájárult a vidéki népesség életszínvonalának emelkedéséhez. 1967-ben a szövetkezetek teljes hitelállományát eltörölték, növekedtek a felvásárlási árak, nőtt a termelés hatékonysága, fejlesztették az eszközparkot.

5. ábra - Szövetkezeti áruház Kaposváron 1960 környékén
(Forrás: <http://egykor.hu/kaposvar/186>)

Az időszak két jellemző szövetkezeti modellje a szovjet kolhoz és a magyar szövetkezeti modell volt. A két modell között több jelentős különbséget is felfedezhetünk Buday-Sántha Attila saját összeállításából. A legfőbb differenciákat a földtulajdoni viszonyaiban, illetve a hozzá kapcsolódó jogokban találjuk. A szovjet kolhozban a föld állami tulajdonban volt és a föld után a tagok nem kaptak juttatást. A magyar szövetkezeti modellre más tulajdoni viszonyok jellemzők: a föld a szövetkezeti tagé, illetve a szövetkezeté volt és a föld után a tagok további juttatást kaptak. Beszolgáltatás helyett pedig szerződéses termelés jellemezte. A hazai modellre a demokratikus, a szovjetre pedig inkább az autokratikus működés volt igaz: előbbi vezetőit a tagok választották meg titkosan, utóbbiét központilag nevezték ki. Hazai szövetkezet vezetőjének kiválasztásában az emberi-szakmai faktornak, míg a szovjet szövetkezetet vezetőjének kiválasztásában a politikai megbízhatóság játszott kihangsúlyozott szerepet. A szervezés, a vezetés a szovjet modell esetében direkt utasításokon, központi terveken alapult, míg a magyar modell esetében önálló vállalati döntésen, kiterjedt gazdasági önállóságon alapult. Mindezekén túl az alapvető különbség a felfogáson alapult: előbbi ideált megnevezve a szövetkezeti tagok nem gyarapodhattak, míg a hazai eszmény lényeges küldetése a tagok gyarapodása volt.

IV. A SZÖVETKEZETI SEKTOR JELENLEGI HELYZETE

Fekete József 2010-es kutatása szerint: „154 általános fogyasztási és értékesítési szövetkezet (áfeosz) és az általuk alapított, 135 szövetkezeti gazdasági társaság, 5 beszerző és elosztó központ, több, mint 3.000 üzlethelyiség, 170 integrált takarékszövetkezet és 1700 takarékszövetkezeti kirendeltség, 1 takarékbank, 300 mezőgazdasági szövetkezet, érdekkörükben 700 mezőgazdasági társasági tagszervezet, 190 hangyaszövetkezet, 260 termelői, értékesítő szervezet, 612 gazdakör és 37 gazdaszövetkezet, hozzájuk kapcsolódóan 125 szociális bolt; 1.280 lakásszövetkezet, a kereteik közötti közel 300.000 lakás, 12 diákszövetkezet, több mint 115 szociális szövetkezet, illetve a megyei és az ágazati szövetségi szerveződés alkotja a hazai szövetkezeti rendszert.”¹⁹

6. ábra - A mezőgazdasági foglalkoztatottak száma 2010-ben Magyarországon
(Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/foglalkoztatatasregkul10.pdf>)

Év	száma összesen 1000 fő	A mezőgazdasági foglalkoztatottak ebből:							
		alkalmazott		szövetkezet tagja		társas vállalkozás tagja, önálló		segítő családtag	
		1000 fő	%	1000 fő	%	1000 fő	%	1000 fő	%
2002	240,9	142,8	59,3	16,8	7,0	71,9	29,8	9,4	3,9
2003	215,2	141,9	65,9	6,1	2,9	59,0	27,4	8,2	3,8
2004	204,9	130,7	63,8	5,6	2,7	62,3	30,4	6,3	3,1
2005	194,0	125,1	64,5	4,8	2,5	58,4	30,1	5,6	2,9
2006	190,8	122,4	64,2	3,8	2,0	56,8	29,8	7,7	4,0
2007	182,9	122,9	67,2	2,8	1,5	51,1	27,9	6,1	3,4
2008 (TEÁOR '08)	169,2	114,1	67,5	1,7	1,0	50,0	29,6	3,3	1,9
2009 (TEÁOR '08)	175,8	115,3	65,6	2,0	1,1	53,3	30,3	5,2	3,0

2. táblázat: A mezőgazdasági foglalkoztatottak száma, 2010 (Forrás: KSH)

A mezőgazdaság GDP-ből való részesedésének csökkenése nem csak az Európai Unióban, de Magyarországon is megfigyelhető. Ez a mezőgazdaságban

¹⁹ Fekete József /2010/: A hazai szövetkezeti rendszer jelenleg. Szövetkezés XXXI. évfolyam, 2010 évi 1-2. szám, 16.

foglalkoztatottak számán is tükröződik: míg a '90-es évek elején a mezőgazdaság még több mint 11 %-át adta a foglalkoztatottnak, ez a szám 2008-ban 4,5 % volt.²⁰

A változás a létszámot tekintve még nagyobb: 1992-ben a szektorban foglalkoztatott 460 ezer fős létszám mára 174 ezer fős szintre apadt.²¹

Általános tendencia, hogy míg az Európai Unióban exponenciálisan nő a szövetkezetek száma és profitja, Magyarországon mindkettő csökken. Magyarországon 2011-ben 963 regisztrált mezőgazdasági szövetkezet működött. Az Európai Unió 13 millió gazdájából 7 millió szövetkezetbe szerveződött.

7. ábra - A regisztrált gazdasági szervezetek száma Magyarországon 2004 és 2011 között
(Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd003.html)

A regisztrált gazdasági szervezetek száma GFO'02 - GFO'11 ²²							
Mezőgazdasági szövetkezet							
2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1 852	1 714	1 549	1 372	1 149	1 116	1 027	963
Forrás: www.ksh.hu							

²⁰ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/foglalkoztatasesregkul10.pdf>

²¹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/tudkut/tudkut08.pdf>

²² http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd001c.html,
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd008.html

8. ábra - Az Európai Unió 25 legnagyobb árbevételt elérő szövetkezete 2008-ban
(Forrás: Paolo Bruni /2010/: Agricultural Cooperatives in Europe. Main Issues and Trends. Brussels. Top cooperatives in the EU. Copa-Cogeca, 33.)

Table 3: TOP 25 AGRICULTURAL COOPERATIVES IN 2008 (Indicator: turnover)

	Name	Country	Activity / Sector	Turnover (billion €)	Farmer - members (‘000)	Employees (‘000)
1	FrieslandCampina	NL	Dairy	9,481	15,837	20,568
2	Bay Wa	DE	Supplies	8,795	:	15,540 ⁽²⁰⁰⁸⁾
3	VION*, Son en Breugel	NL	Meat	8,540	:	35,583
4	Metsäliitto	FI	Forestry	6,434	129,270	17,540
5	Arla Foods ⁽²⁰⁰⁹⁾	DK-SE	Dairy	6,200	7,625	16,200
6	Danish Crown ⁽²⁰⁰⁹⁾	DK	Meat	6,000	10,700	23,500
7	AGRAVIS	DE	Supplies	5,811	:	4,000 ⁽²⁰⁰⁸⁾
8	Union IN VIVO	FR	Cereals, Supplies	5,200	:	1,500
9	KERRY	IE	Dairy	4,700	9,700	22,300
10	DLG	DK	Supplies	4,600	28,000	5,000
11	FloraHolland	NL	Horticulture (flowers, plants)	4,074	5,124	3,555
12	TERRENA	FR	Multipurpose	3,900	27,500	9,900
13	TEREOS	FR	Sugar	3,800	9,500	9,000
14	Lantmännen	SE	Cereals, Feedingstuffs	3,656	37,000	10,500
15	SODIAAL	FR	Dairy	2,746	13,000	7,700
16	Nordmilch	DE	Dairy	2,500	7,989	7,989
17	DLA (Den Lokale Andel)	DK	Supplies	2,450	20,000	2,300
18	Agricola Tre Valli	IT	Meat, feedingstuffs	2,332	:	:
19	Humana Milchunion	DE	Dairy	2,200	5,000	5,000
20	GLANBIA	IE	Dairy	2,200	18,600	4,900
21	RWZ Rhein-Main	DE	Supplies	2,119	:	:
22	Irish Dairy Board	IE	Dairy	2,110	0,070	3,788
23	Westfleisch	DE	Meat	2,008	:	:
24	RWA	AT	Supplies	2,000	122,000	13,000
25	Coopagri	FR	Multipurpose	1,950	:	:

Notes:

: - Data not available

²³ Paolo Bruni /2010/: Agricultural Cooperatives in Europe. Main Issues and Trends. Brussels. Top cooperatives in the EU. Copa-Cogeca, 33.

V. SZÖVETKEZETI MODELLEK MAGYARORSZÁGON

Ahhoz, hogy választ kapjunk arra, milyen keretek között működhetne Magyarországon egy sikeres szövetkezeti rendszer, kíváncsiak vagyunk - tevékenységük szerint - az Európában működő legelterjedtebb szövetkezeti modelleket.

A) Hitelszövetkezetek

A hitelszövetkezetek a mezőgazdasági termelők termelési tevékenységének hiteligényét elégítik ki. Manapság az egyik legelterjedtebb szövetkezeti formának tekinthetők. Fontos szempont, hogy a tagok hiteligényét méltányos kamat mellett elégítik ki.

B) Beszerző, fogyasztási, értékesítő, feldolgozó szövetkezetek

„Az Európai Unió tagállamainak élelmiszer-vertikumaiban kiemelkedő szerepet játszanak a beszerző, a fogyasztási, az értékesítő és a feldolgozó szövetkezetek. Utóbbi esetében a termelők alkotják azt a csomópontot, mely a koordinációt szervezi, a fogyasztási szövetkezetek esetén pedig a fogyasztók. A termékpályákon belüli vertikális kapcsolatok kiépülése is hasonló, a különbség annyi, hogy a termelői csomópont koordinációja főként felfelé (a beszerzői szövetkezetnél lefelé) irányul, a fogyasztói csomópont esetén pedig a termékpályán lefelé a termelés irányába.”²⁴

C) Szolgáltató szövetkezetek

A szolgáltató szövetkezet a családi gazdaságok szükségleteinek kielégítését szolgálja, így például a géphasznosítás, a növényvédelem vagy a könyvelés területén. „A mezőgazdasági termelés egyes műveleteiben az egyik legnehezebb feladatot a megfelelő gépi szolgáltatások megszerzése jelenti. A kisebb gazdaságoknak a megfelelő gépi szolgáltatásokkal való ellátására, valamint a géppark hatékony kihasználására is

²⁴ Simon Sándor: Nyugat-Európa legelterjedtebb szövetkezeti modelljei, 322 o.

alkalmas a szövetkezeti koordináció. Ez a szervezeti forma a géphasználati szövetkezet, ami nem azonos a gépkörrel. A géphasználati szövetkezet birtokolja a gépeket, melyeket alapvetően tagjainak anyagi hozzájárulásából vásárol meg. A géphasználati szövetkezet alkalmazottaival működteti és tartja karban a gépparkot.”²⁵

D) Termelési szövetkezetek

A termeléshez kapcsolódó szolgáltatások (beszerzés, értékesítés, gépi szolgáltatások, feldolgozás) végezhetőek nemcsak külön-külön, hanem egy gazdálkodási egységbe integráltan is. Az előbbi szövetkezeti modellekben a szűken értelmezett termelő tevékenység önálló termelői keretek (pl. családi gazdaság) között történik, és csak a kiegészítő funkciókra – az előbb említett szolgáltatásokra – hoznak létre egy vagy több szövetkezetet. Ezzel ellentétben a termelési szövetkezet a szolgáltatások mellett a termelést is magába foglalja. A termelők közös üzemben egyesítik gazdaságaikat, a közös szervezet keretében folyik a termelés az alapanyag beszerzéstől a termény vagy termék értékesítéséig.²⁶

E) Földbérelő szövetkezetek

Manapság már nem túl elterjedt szövetkezeti forma. Általában olyan földtulajdonosok területén jön létre, akik nem kívánnak gazdálkodni. A bérbeadók nem lesznek kötelesek belépni a szervezetbe.

F) A szövetkezeti modellek fejlődése regionális lehatárolás alapján

Pekka Pesonen, a COPA-COGECA (Committee of Professional Agricultural Organisations and General Committee for Agricultural Cooperation in the European Union) főtitkára szerint a szövetkezeti modellek fejlődését három regionális szegmensbe lehet sorolni. Az egyik csoportba az északi országok tartoznak. Itt jellemzően kevés szövetkezet működik, de azok mérete igen nagy és erősen

²⁵ Simon Sándor: Nyugat-Európa legelterjedtebb szövetkezeti modelljei, 335 o.

²⁶ Simon Sándor: Nyugat-Európa legelterjedtebb szövetkezeti modelljei, 338 o.

specializáltak. A másik szegmensbe az EU déli részéhez tartozó országok tartoznak. Ezen szövetkezetek erősen automatizáltak, korlátozott az integráció és a gazdasági dimenzió. A harmadik kategóriát az új tagországok jelentik, ahol a szövetkezeti modell fejlődés elmaradt.

G) A szövetkezeti modellek Magyarországon

1) Termelő típusú szövetkezetek

A Magyarországon háromfajta szövetkezeti modellt különböztetünk meg. A legnagyobb hagyományokkal rendelkező modell a termelő típusú szövetkezet. Ezen szervezetek a TSZ-ekből alakultak át, általában több funkciót is ellátnak. Napjainkban ezek nem hatékonyak, viszont társadalmi szerepvállalásuk miatt rendkívül hasznosak. Ezen típusra különösen jellemző a szociális érzékenység. Mára már a legtöbb ilyen szervezet valamilyen más gazdasági formává alakult át, számuk egyre csökken.

2) Beszerző-értékesítő szövetkezetek

Magyarországon 1999 körül számos BÉSZ jött létre. Ezen szövetkezeti típusba tartozó szervezetek nagy része TÉSZ vagy TCS formában működik napjainkban, mivel 2004-es Európai Unió csatlakozásunkat követően ezen társaságok nem kaphattak támogatást.

3) „Új típusú” szövetkezetek

Napjainkban a leg támogatottabb és leghatékonyabb szövetkezeti modell az új típusú vagy nyugati-típusú szövetkezeti modell. A lényege az, hogy a föld nem a szövetkezet tulajdona, hanem a gazda „viszi be” a szövetkezetbe. A szövetkezet a gazdálkodó szövetkezeti tagot a beszerzésben, az értékesítésben segíti. A termelés kizárólag a gazdálkodó feladata és hatásköre. Ezen szervezetek többnyire egy termékpályát hangolnak össze és TÉSZ-ként vagy TCS-ként működnek.

VI. SAJÁT KUTATÁS

A) Saját kutatások célkitűzései

Munkám hosszabb lélegzetvételű, empirikus részéhez kapcsolódóan azt vizsgálom, hogy Magyarországon mik a szövetkezetek sikerességének legnagyobb hátráltató tényezői, mi jelentené a megoldást, hogy minél több gazdálkodó szövetkezetbe szerveződjön, valamint, hogy milyen lehetne az ideális szövetkezeti modell.

B) Hipotézis

Hipotézisem szerint a fiatal gazdálkodókban megvan az együttműködésre, a szövetkezésre való hajlam: látják a szövetkezésben rejlő hatalmas potenciált, mely megoldást jelenthet a magyar nemzet társadalmi, gazdasági problémáira és hozzájárulhat a nemzeti felemelkedéshez.

C) Kutatás módszertana

Hogy feltevésemre választ kapjak, online kérdőíves kutatást készítettem fiatal gazdálkodók körében. Primer vizsgálatomat nem reprezentatív módon, kvantitatív adatokhoz való hozzájárás céljából készítettem el, tájékoztató jelleggel.

9. ábra - Az internetes kérdőív mintája

Kérdőív a szervezetekkel kapcsolatban 1 / 16

1. Milyen tevékenységet folytat?

☐ Szántóföldi növénytermesztés

☐ Állattenyésztés

☐ Kertészet

☐ Gyepgazdálkodás

☐ Gyógy- és / vagy fűszernövénytermesztés

☐ Erdőgazdálkodás

Egyéb:

Előző Következő

Forrás: saját szerkesztés

Kérdőíves kutatásomat az „Online kérdőívkészítés” c. oldal segítségével szerkesztettem meg. Ennek előnye, hogy teljesen testre szabható, átlátható, könnyű az elkészítése és a kielemezése. A közzétételt és a kiküldést e-mail listákon, közösségi oldalakon keresztül oldottam meg. A kérdőív szerkesztésénél nagyobb hangsúlyt fektettem zárt kérdések feltételére, hiszen a nyitott kérdések kiértékelése nehéz feladatot jelentene. Végül az online felületen 12 zárt és 4 nyitott kérdésre kellett válaszolniuk a gazdálkodóknak. A kérdéstípusokat tekintve is változó módszereket alkalmaztam: kétváltozós, többváltozós szelektív és intenzitáskérdések is szerepeltek.

D) A kutatás alanyai

Online kérdőíves kutatásom 2012 júniusától augusztus végéig tartott. Ezalatt 50 kitöltő válaszolt a kérdésekre. A kitöltők nagy része férfi volt, átlagéletkoruk 26 év, zömük legmagasabb iskolai végzettsége érettségi (53 %) vagy főiskolai – egyetemi

diploma (40 %) volt, illetve egy válaszadó tudományos fokozattal is rendelkezett. A fiatal gazdálkodók telephelyének területi megoszlása eltérő adatokat mutatott.

10. ábra - A kérdőívet kitöltő fiatal gazdálkodók megyék szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés

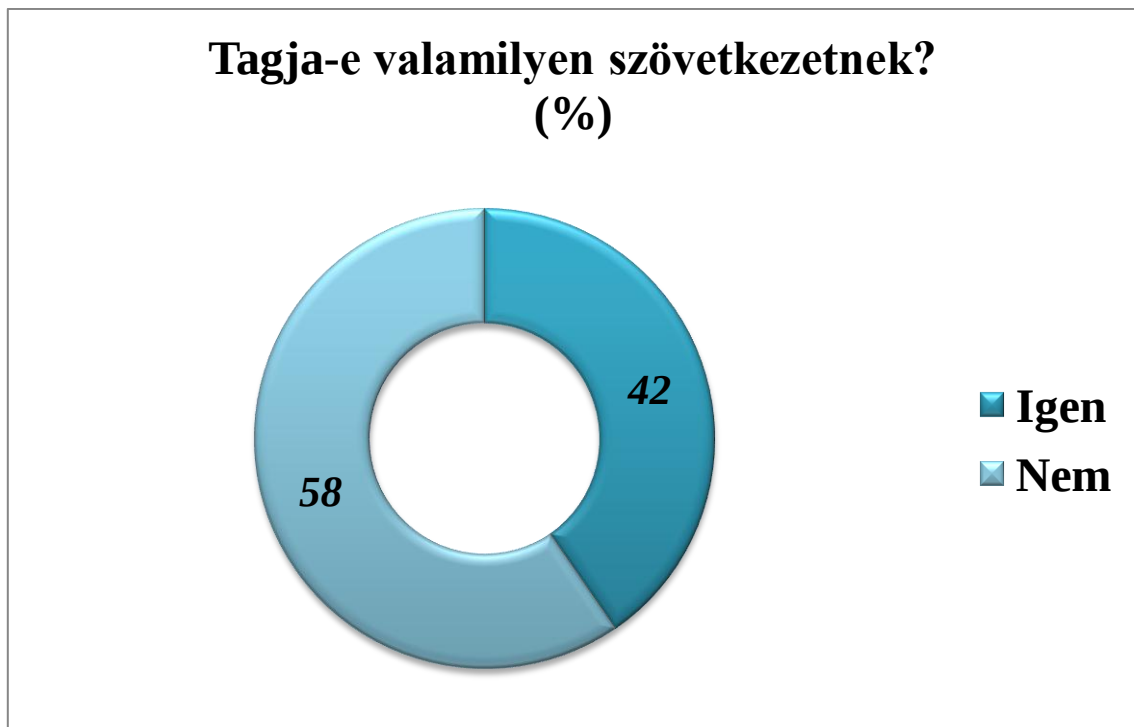
Köszönhetően annak, hogy kérdőívem több gazdálkodó zalai ismerősömnek kiküldtem, a regionális megoszlás Zala, és a környező megyékre koncentrált. Fontos kiemelni, hogy a Dunántúlról – Komárom-Esztergom megyét kivéve – minden környékről érkezett be adat. A gazdaságok üzemméreteit tekintve is változó képet kaptam: a válaszadók közel egyenlő arányban képviselték a kis és közepes méretű, illetve a nagyobb gazdaságokat (20 EUME felett).

E) Kutatás tárgya

1) Fiatal gazdálkodók szövetkezetekhez való viszonyuk

A kérdőívet kitöltő fiatal gazdálkodók 59 %-a a kitöltés időpontjában nem volt tagja semmilyen szövetkezetnek sem. A válaszadók 42 %-a már valamilyen szövetkezet tagja.

11. ábra - A kérdőívet kitöltők szövetkezetekhez való viszonyuk

Forrás: saját szerkesztés

Utóbbi kategóriába tartozó gazdálkodókat arról is kérdeztem, hogy milyen típusú szövetkezet tagjai. Az online kérdőív készítő felületnek köszönhetően a válaszadókat egyenként is vizsgálni tudtam, így a különböző gazdálkodási tevékenységeket tekintve eltérő, de ésszerű eredményekhez jutottam. Konklúzióként levonhattam, hogy a szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozó gazdálkodók zöme közös termelést megvalósító szövetkezet tagja. Ezen kollektív gazdaságokat szokás „régitípusú szövetkezeteknek” is hívni, melyekre felettebb igaz a „szociális szövetkezet” megnevezés is. A hangsúly ez esetben a tagok gyarapodásán van. Ezen szervezeteket nem nevezhetjük hatékonyaknak, hiszen a szövetkezetben dolgozók nem feltétlenül tagok is. Ebből kifolyólag nem érdekeltek a szövetkezet minél jobb

működésében. Másrészt viszont a „szociális szövetkezetek” komoly szerepet játszanak a vidéki munkanélküliség javításában, a társadalmi szerepvállalásuk magas fokú, továbbá jellemző rájuk a szociális érzékenység is. A legtöbb ilyen szervezet más gazdasági formában szeretne tovább működni, hiszen olykor-olykor felmerül a „régitípusú szövetkezetek végelszámolása”.

Az állattenyésztéssel foglalkozó gazdálkodók szinte mind-mind csak olyan szövetkezetben vesznek részt, melyek csakis a tagok termékeinek értékesítésével foglalkoznak. Fontos megjegyezni azt a tényt, hogy kevés azon gazdálkodók száma, akik kizárólag állattenyésztési tevékenységet folytatnak és mellette nem foglalkoznak szántóföldi növénytermesztéssel. Manapság Magyarországon, a legtöbb helyen veszteséges az állattenyésztési ágazat, sokan csak a támogatás miatt tartják fenn.

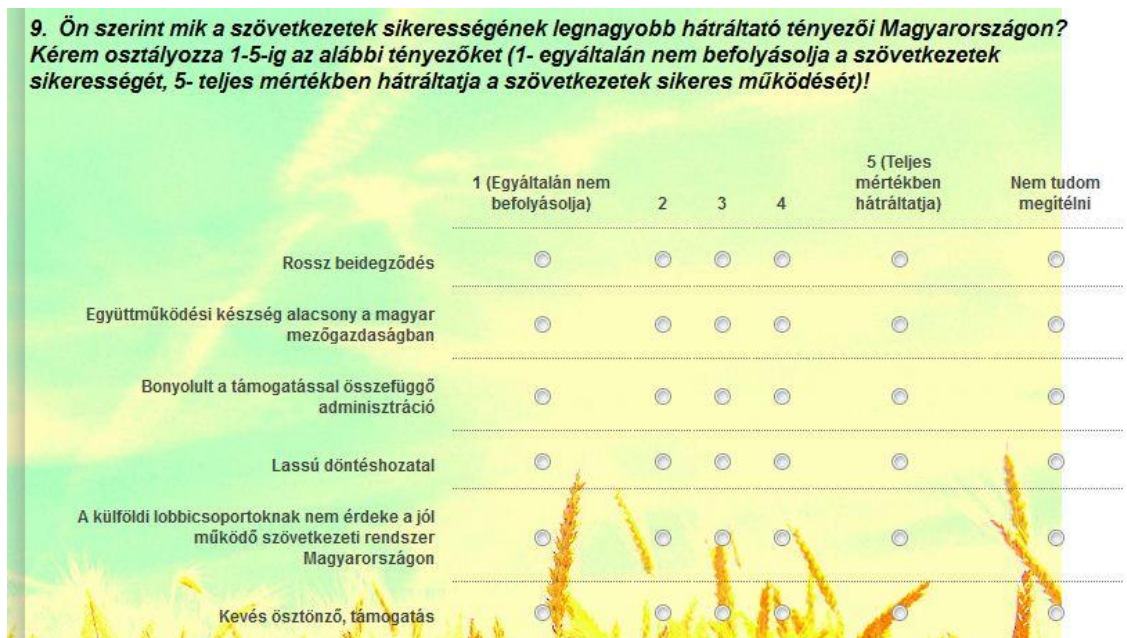
A kertészeti ágazat egyre inkább közelít a „nyugati-típusú szövetkezéshez”. A földet általában a gazdálkodó „viszi be” a szövetkezetbe, az nem a szövetkezet tulajdona. A kérdőívet kitöltők döntő hányada olyan szervezet tagja, mely közösen szervezi meg a beszerzést, az értékesítést, azonban a termelési tevékenységet csak a termelő végzi. Komoly szerepet szánnak a vertikális integrációnak, melyet a rurális turizmus, a falusi vendéglátás és a borászat egyvelege testesít meg.

2) Szövetkezetek sikerességének legnagyobb hátráltató tényezői Magyarországon

Kutatásom egyik fő célja volt, hogy megtudjam, milyen hátráltató tényezők játszanak szerepet abban, hogy Magyarországon a szövetkezetek sikeresen működjenek. Megállapíthatom, amellet, hogy az elmúlt évszázadban történtek alaposan rányomták a bélyegét a szövetkezetek sikeres működésére, „erodálásukban jelentős erőt képviselő külső lobbicsoportok is közreműködtek. A legfájdalmasabb azonban mégis csak az volt (s ma is az), amikor ezek a szándékok belső aktivitással is párosultak.”²⁷

²⁷ Szövetkezés, XXXI. évfolyam 2010. évi 1–2. szám - Tudományos és tájékoztató folyóirat. Fekete József – A szövetkezeti jog három korszaka, 19o.

12. ábra - A szervezetek sikerességének legnagyobb hátráltató tényezői – az online kérdőíves felület kinézete

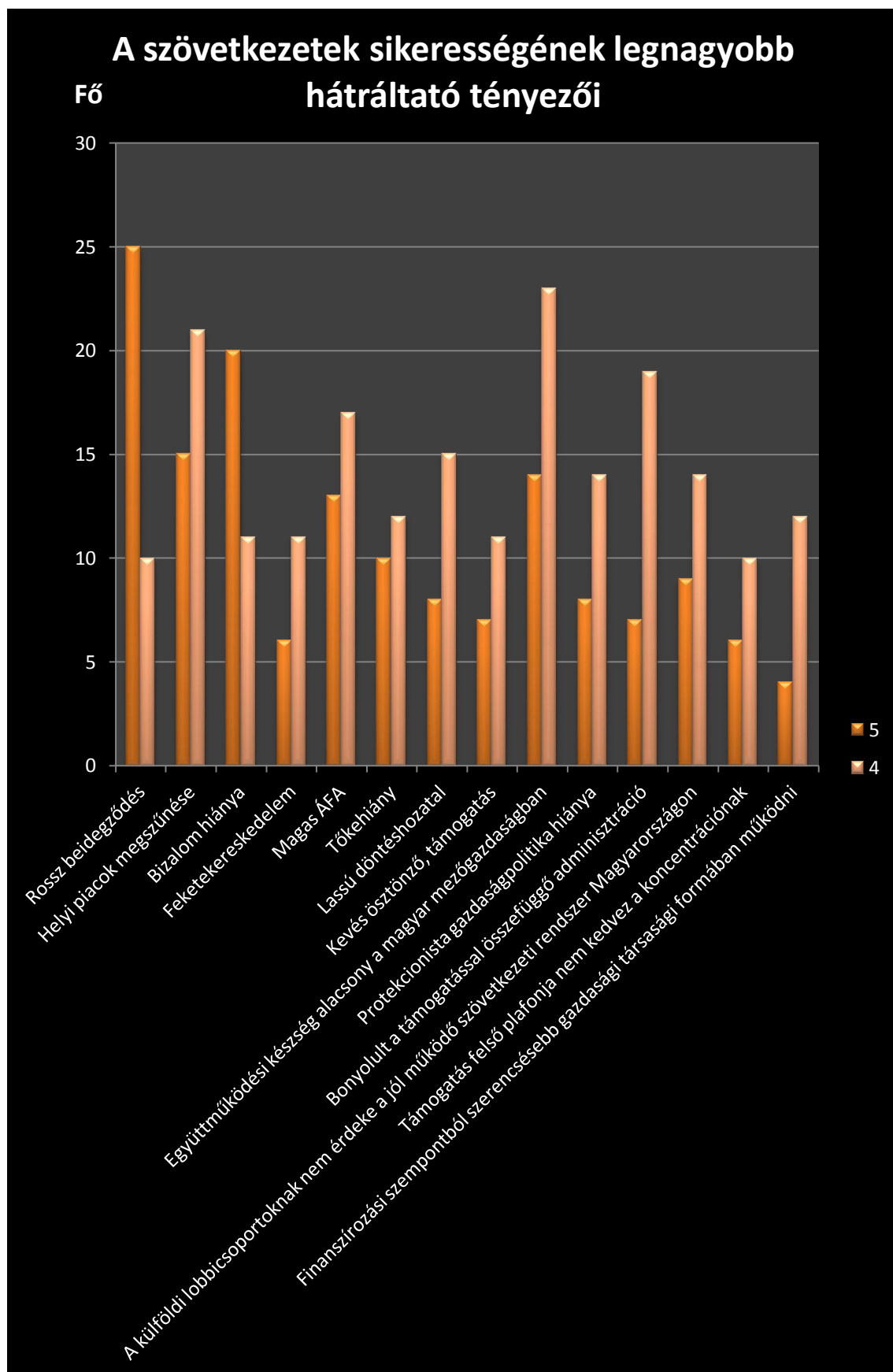

Forrás: saját szerkesztés

A kérdés feltevésének módszertana

Kérdőívem ezt a kérdést firtató részében olyan tényezőket soroltam fel, melyek befolyásolhatják a szervezetek sikerességét. A tényezőket egytől ötig terjedő skálán kellett osztályozni. Az egyes osztályzat az „egyáltalán nem befolyásolja”, az ötös osztályzat pedig a „teljes mértékben hátráltatja” osztályzást jelentette. Amennyiben volt olyan tényező, amiről a válaszadó nem tudta megítélni pontosan, hogy befolyásolja-e a szervezetek sikeres működését, akkor a „nem tudom megítélni” lehetőséget is választhatta. Így nem befolyásolta a kutatás végeredményét. Az online kérdőív e részét minden válaszadónak kötelező volt kitölteni, így összesen 830 válasz érkezett. A beérkezett „legnépszerűbb” válaszokból oszlopdiagramot készítettem. A diagramon a két legjobb (ötös osztályzat – teljes mértékben hátráltatja, négyes osztályzat) osztályzatot tüntettem fel.

13. ábra - A szervezetek sikerességének legnagyobb hátráltató tényezői a megkérdezettek szerint
(Forrás: saját szerkesztés)

Eredmények

Az ábrából kiderül, hogy a fiatal gazdálkodók szerint a szövetkezetek sikeres működésében az egyik legnagyobb problémát – még mindig – a rossz beidegződés okozza. Ennek miéért az 1950-es évek kolhozosítási törekvéseiben kell keresni. Egyrészt az '50-es évek a szövetkezetek egyik virágkorát jelentette, másrészt a kényszerített tsz-esítés – Németh István szavaival élve – olyan mértékben lejáratta a szövetkezeti eszmét, hogy a magyar gazdák számára a szövetkezet inkább szitokszó, mint mozgósító erő. Ebből következik az is, hogy hiányzik az emberek egymás iránti bizalma és alacsony az együttműködési készség a mezőgazdaságban. Utóbbi tényezők szintén jelentős számú „szavazatot kaptak”.

A válaszoló fiatal gazdák szerint komoly problémát képvisel a helyi piacok megszűnése is. Az elmúlt húsz évben a helyi piacok folyamatosan szűntek meg. Kezdődött a rendszerváltást követően, majd a 2004-es EU-hoz történő csatlakozás tovább rontott a helyzeten. Nagy szerepe lenne a város és a vidék együttműködésének élelmiszer-ellátás és szolgáltatás tekintetében, valamint néhány ágazat esetében szükséges lenne a vertikális integráció megteremtése is. A helyi piacok megszűnésével függ össze a protekcionista gazdaságpolitika hiánya is. A protekcionizmus a hazai áruk védelmét jelenti a külföldivel szemben. Sajnos az Európai Unió a protekcionizmust, mint lehetséges eszközt elutasítja, hiszen a „négy szabadságelv” az áruk, a tőke, a szolgáltatások és a személyek szabad áramlását írja elő.

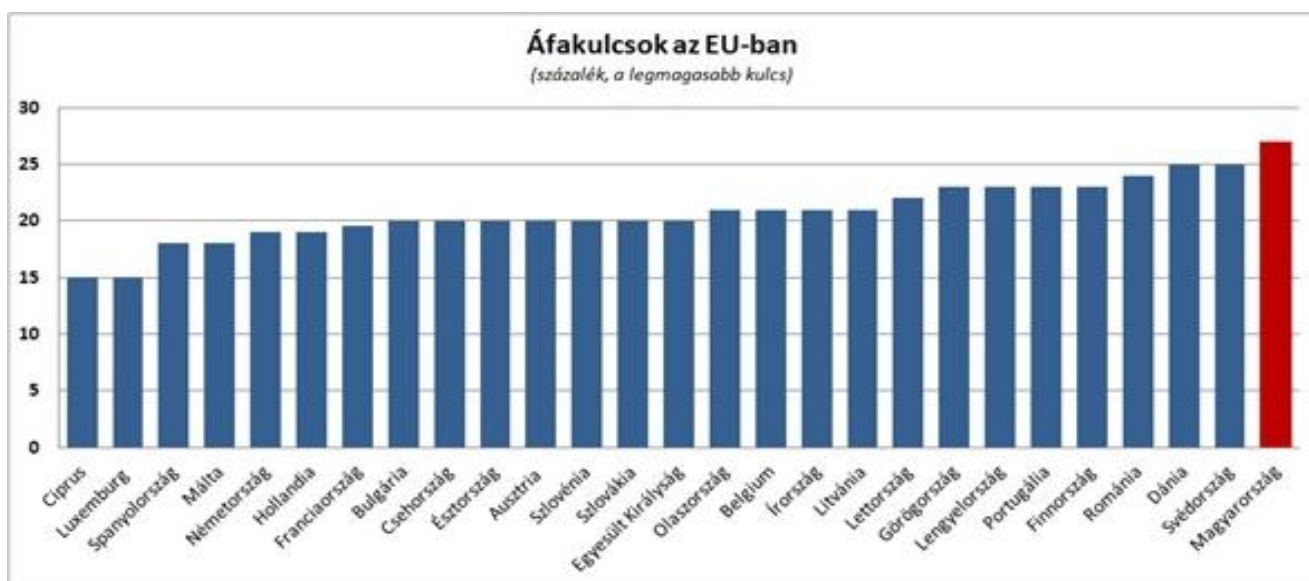
A kérdőív eredményei szerint komoly hátráltató tényező az is, hogy finanszírozási szempontból szerencsésebb gazdasági társasági formában működni. Ez valóban problémát jelent, hiszen például egy kft. esetében könnyebb a kockázatviselő, illetve a banki tőke biztosítása. Hasonló nehézséget jelent a válaszadók szerint a lassú döntéshozatal is, hiszen az „egy tag egy szavazat” elv lassító tényező. Szokás a szövetkezeteket a „demokrácia iskolájának” is nevezni. Ami egyrészt hátrány, az másrészt válhat előnnyé is: A termelők számára fontos bizonyíték, hogy érdekei megfelelően vannak képviselve és a gazdálkodók beleszólhatnak a szövetkezet ügyeinek irányításába.

Sokak szerint komoly problémát jelent a támogatással összefüggő adminisztráció bonyolultsága és a támogatás felső plafonja is. Jelenleg a termelői csoportok esetében 100.000 euró a támogatás maximuma, ami abszolút nem kedvez a

koncentrációnak. A gazdálkodók így arra törekednek, hogy több, kisebb szervezetet hozzanak létre, hogy minél több támogatást tudjanak lehívni.

A válaszadók a szervezetek sikerességét leginkább befolyásoló tényezőként jelölték meg az Általános Forgalmi Adó mértékét is. Az Adózóna.hu által készített kimutatás szerint az ÁFA mértéke az Európai Unión belül Magyarországon a legmagasabb (27%).

14. ábra - Áfakulcsok az Európai Unióban
(Forrás: http://adozona.hu/afa/20111018_afa_dragulas_afaameles)

Nehezíti a szervezetek helyzetét a feketekereskedelem is, mely számos statisztika szerint Magyarországon eléri a 40%-ot. A szervezetek minden papírmunkát hivatalosan, az előírt szabályok szerint végeznek. Azonban ezzel versenyhátrányba kerülnek, hiszen a termelők jó része a szervezeteken kívül értékesít és ez által magasabb jövedelemhez jut. A szervezeteken keresztüli értékesítés így jelentős mértékben „fehéríti a gazdaságot”.

3) Megoldási lehetőségek

Kutatásom további részében a megoldási lehetőségekre kerestem választ. Számos alternatívát soroltam fel, melyek közül a fiatal gazdálkodók választani tudtak. Egy válaszadó több lehetséges megoldást is bejelölhetett, összesen 80 válasz érkezett.

Legtöbben a „Nyugati-típusú szövetkezetek létrehozásának támogatása” és a „több ösztönző, támogatás” megoldási lehetőségeket jelölték be. A legnagyobb hátráltató tényezőkkel kapcsolatos kérdésekre beérkezett válaszok többségére sikerült „megoldást találni” ebben a kérdésben. Számos válaszadó szerint könnyíteni kell a támogatási adminisztrációt, csökkenteni kell az ÁFÁ-t, több ösztönzőre, támogatásra van szükség, be kell vezetni a protekcionista gazdaságpolitikát.

Jónéhány problémára azonban „nem találtak megoldást” a válaszadók. A rossz beidegződés eliminálására a megkérdezettek jó része szerint nem megoldás egy esetleges kampány indítása. A feketekereskedelem csökkentésére a szövetkezet pedig az eszközt jelenti, nem pedig a módszert.

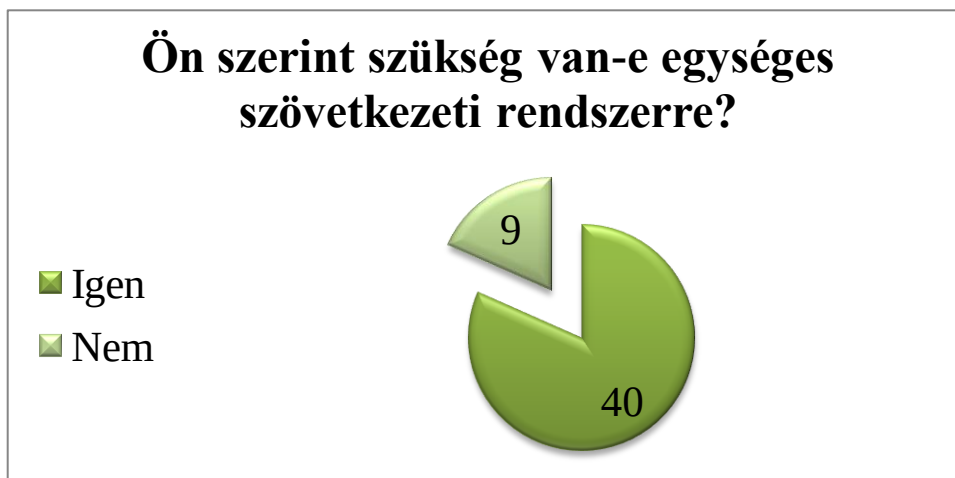
15. ábra - Ön szerint mi jelentené a megoldást, hogy minél több gazdálkodó szervezetbe szerveződjön? - a megkérdezettek szerint

Forrás: saját szerkesztés

A fenti ábra adataiból következtethetünk arra, hogy válaszadók többsége szerint egységes szövetkezői hálózatra van szükség és erre megoldást a „nyugati-típusú” szövetkezők létrehozásának támogatása nyújthatna.

16. ábra - Ön szerint szükség van-e egységes szövetkezeti rendszerre? - a megkérdezettek szerint

Forrás: saját szerkesztés

A fiatal gazdálkodók válasza szerint, amennyiben létezne ilyen egységes szövetkezeti hálózat, belépne.

17. ábra - Belépne-e egy egységes szövetkezeti hálózatba?

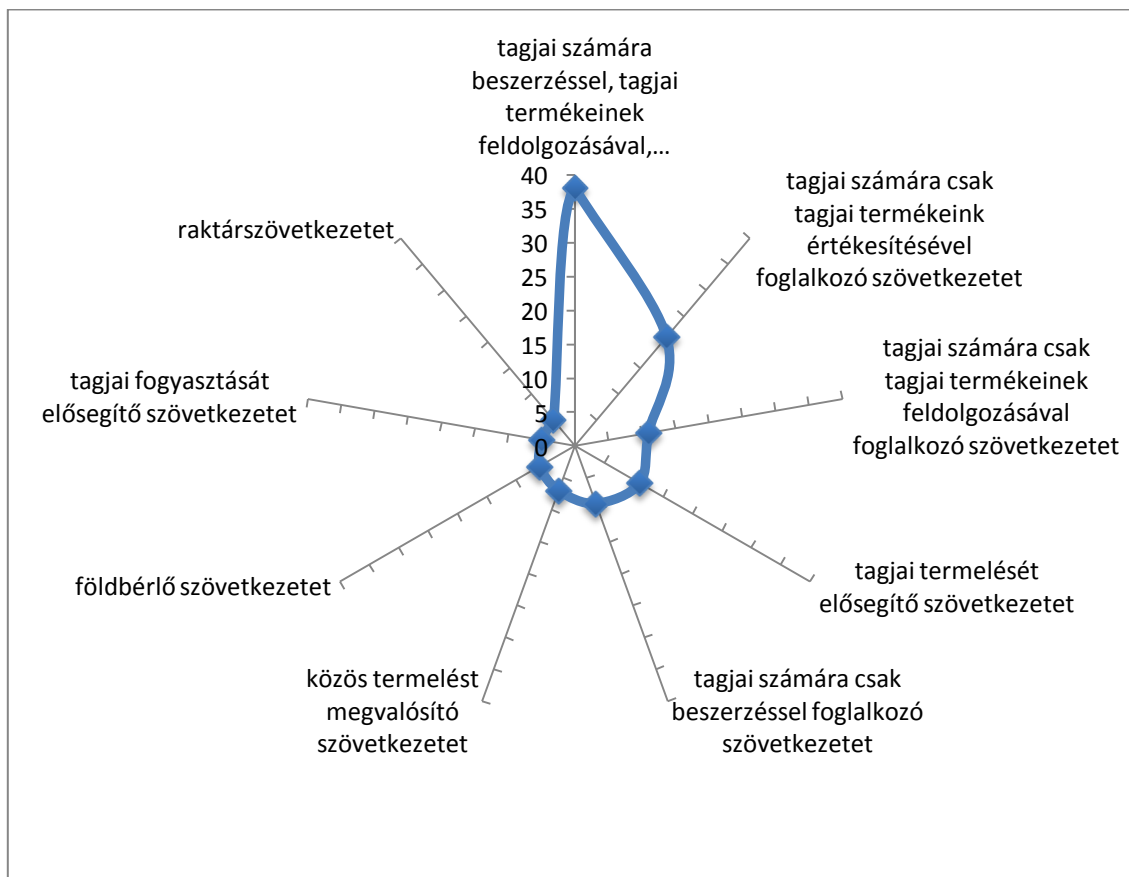

Forrás: saját szerkesztés

Hipotézisem beigazolódt, miszerint a fiatal gazdálkodókban megvan az együttműködésre, a szövetkezésre való hajlam. Látják a szövetkezésben rejlő hatalmas potenciált, mely megoldást jelenthet a magyar nemzet társadalmi, gazdasági problémáira és hozzájárulhat a nemzeti felemelkedéshez.

4) Milyen tevékenységet folytató szövetkezet az ideális Magyarországon?

18. ábra - Milyen főtevékenységet folytató szövetkezetet tart jónak / életképesnek?

Forrás: saját szerkesztés

A kérdés megválaszolását kutatásom egyik fő kérdésének kielemezésével próbálom megkísérteni.

A vizsgálatomat követően arra a megállapításra jutottam, hogy legtöbben az új típusú szövetkezeti modellt tartják a leghatékonyabbnak. A termelés legyen a gazdálkodó dolga, a beszerzéssel, az értékesítéssel és a feldolgozással foglalkozzon a szövetkezet. A tevékenységi kör ágazattól függően eltérő lehet, hiszen egy állattenyésztőnek a feldolgozás lehet fontos, míg egy borászatnak inkább a beszerzés vagy az értékesítés. A nyugati-típusú szövetkezeti modell sok esetben működhet egyfajta marketing szervezetként is, hiszen nem minden esetben igaz a közmondás, miszerint: „A jó bornak nem kell cégér.”

A közös termelést megvalósító szövetkezet a kérdőívet kitöltő fiatal gazdálkodók szerint nem korszerű, ezt a modellt kevesen tartják optimálisnak. A földbérlet, a fogyasztási és a raktárszövetkezet pedig még kevésbé volt „népszerű”, mint a közös termelést megvalósító szövetkezet.

VII. KUTATÁSI EREDMÉNYEK KIÉRTÉKELÉSE

A) A szövetkezetek SWOT-analízise

A kutatási eredmények kiértékelését problémafa-célfa módszerrel végeztem el. A problémafa és a célfa megalkotásához szükségesnek éreztem egy SWOT analízis (GYELV elemzés) készítését is, hogy azok megállapításaiból ok-okozati összefüggéseket tárjak fel.

19. ábra - A szövetkezetek SWOT analízise (Forrás: saját szerkesztés)

Erősségek	Árképző szerepe van a termék értékesítésben	Gyengeségek	A szövetkezet inkább szitokszó, mint mozgósító erő
	A tömeges beszerzés gazdaságosabbá teszi a termelést		Bonyolult a támogatással összefüggő adminisztráció
	Hatékonyabb termelés		Lassú döntéshozatal
	Alacsonyabb input költségek		Tőkehiány
	Szervezettség		A szövetkezés konfliktushelyzetet teremt
	Demokratikus döntéshozatal		Bizalom hiánya
	Pontos fizetési időpontok		Finanszírozási szempontból szerencsésebb gazdasági társasági formában működni
	Gyorsabb és könnyebb tagfelvétel		Üzleti szempontból „menőbb” Kft-t vagy Rt-t alakítani
	Termelők érdekének megfelelő képvisellete		
	Fel nem osztható vagyon biztosítékot jelent a folyamatos működésre „Nyitott tagság alapelve”		
Lehetőségek	Humán-központú, nem profitorientált szervezet	Veszélyek	
	Protekcionista gazdaságpolitika		Multinacionális vállalatok uralják a kiskereskedelem 70%-át
	Fiatal gazdálkodók nyitottak a szövetkezésre		Olcsó, silány minőségű külföldi élelmiszerek térnyerése
	Magyarország területének 83%-a rurális terület		Együttműködési készség alacsony a mezőgazdaságban
	Kárpát-medence kiváló természeti értékei, hagyományai		A külföldi lobbicsoportoknak nem érdeke a jól működő szövetkezeti rendszer a Kárpát-medencében
	Magyarország képzett munkaereje		Protekcionista gazdaságpolitika hiánya
	A nemzetközi szervezetek elismerik a szövetkezetek létjogosultságát		Feketekereskedelem
	2012 – a szövetkezetek nemzetközi éve		Támogatás felső plafonja nem kedvez a koncentrációnak
	Gazdag történelmi örökség (HANGYA)		Magas ÁFA
	A szövetkezetek „fehérítik a gazdaságot”		Kevés ösztönző, támogatás
	„Nyugati-típusú” szövetkezetek létrehozásának támogatása		Az EU „négy szabadságelve”
	Egységes szövetkezeti hálózat létrehozása		Helyi piacok megszűnése
	Kedvezőbb szövetkezeti szabályozás		Nehéz hitelhez jutási lehetőség
	Stabilabb piaci árak		
	ÁFA csökkentése		
	Kvóta a külföldi élelmiszerekre		

B) A szövetkezetek problémafája, célfája

1) Problémafa

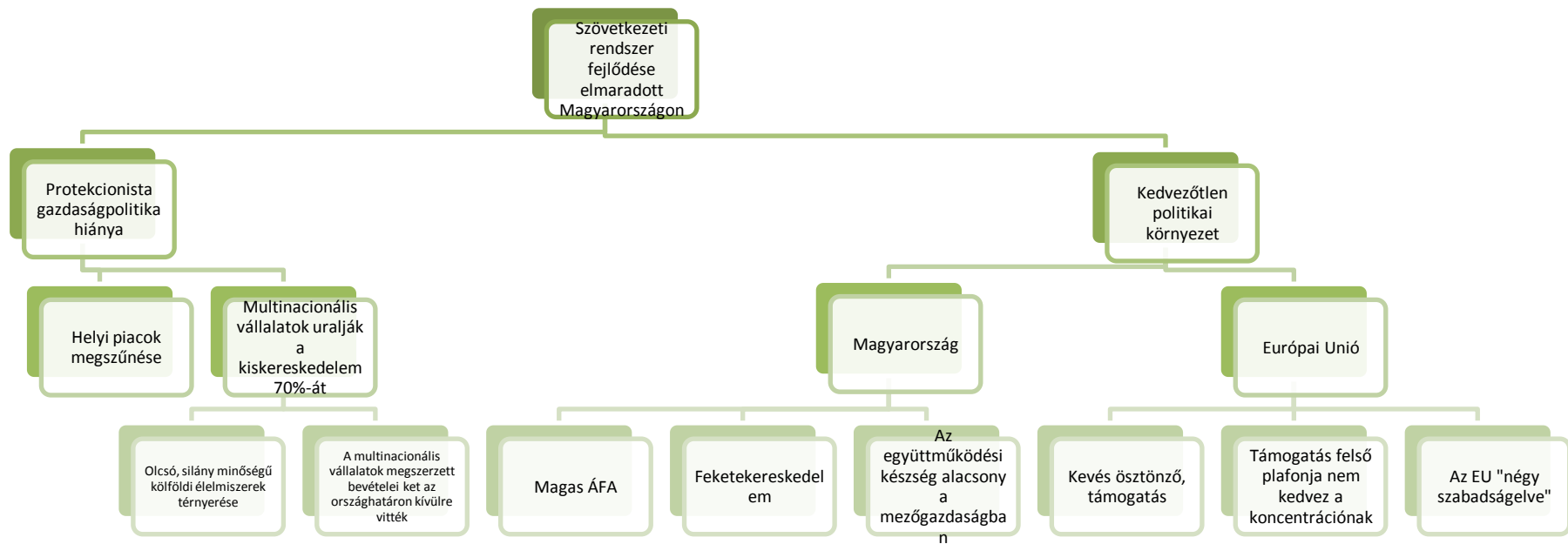
A problémafa elkészítésével a különböző problémákra, ok-okozati összefüggésekre próbáltam rávilágítani.

A fa „tetején” a fő probléma áll: a szövetkezeti rendszer fejlődése elmaradott Magyarországon. Ez véleményem szerint két okból vezethető vissza: az egyik a protekcionista gazdaságpolitika hiánya, a másik pedig a kedvezőtlen politikai környezet. Mivel a hazai árukat, termelőket megfelelő gazdaságpolitikával nem védte a mindenkori kormány, ezért megszűntek a helyi piacok, helyüket a külföldi illetékességű multi,- és transznacionális vállalatok vették át. A külföldi multi cégek Magyarországon megszerzett bevételei sem a Kárpát-medencén belül csapódtak le, hanem kivitték a megszerzett jövedelmet külföldre. Emellett olcsó, többnyire silány minőségű külföldi élelmiszer tömkelege lepte el a hazai felvevőpiacot.

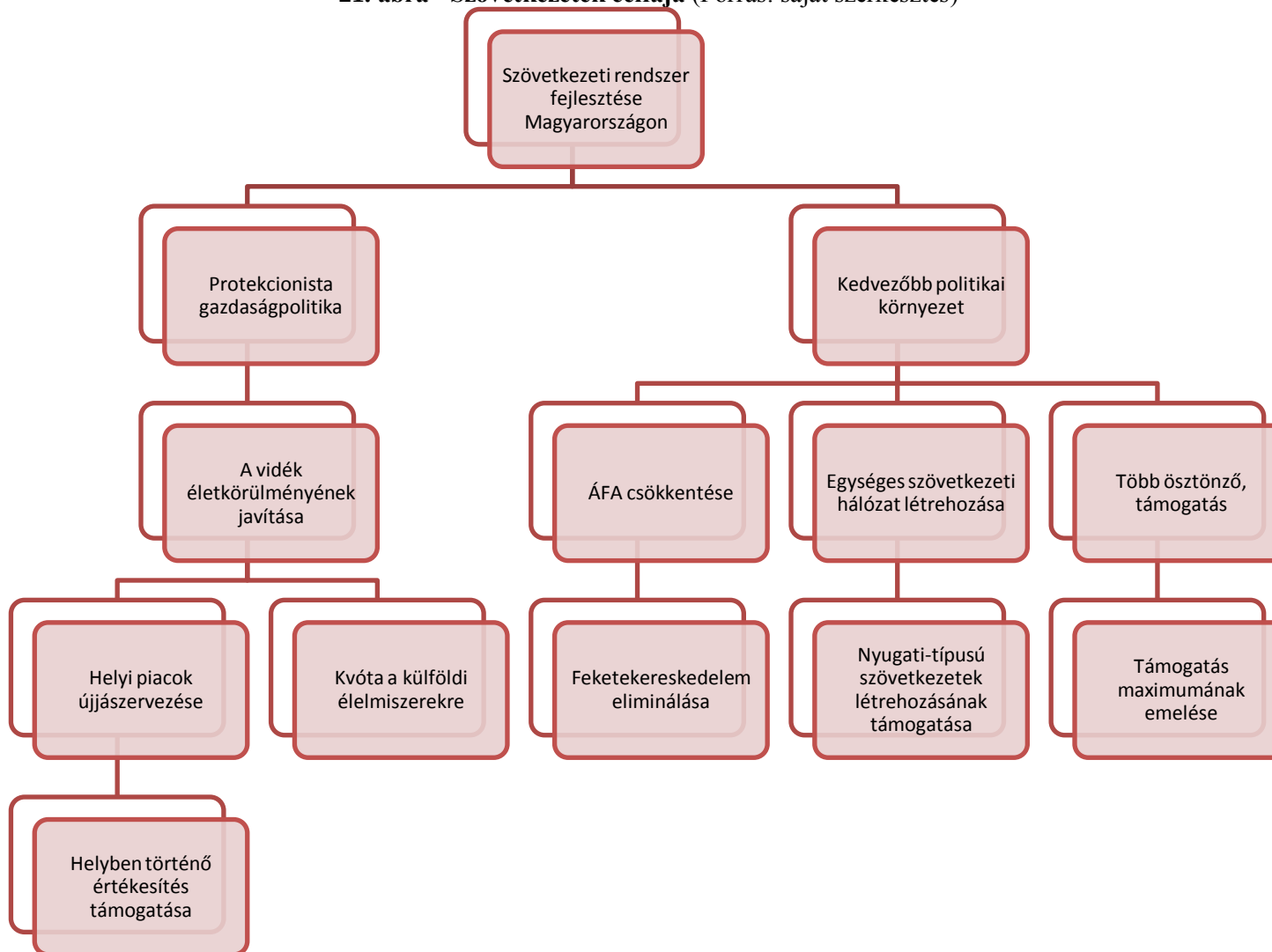
A kedvezőtlen politikai helyzet ugyanakkora, ha nem nagyobb problémát okozott. Magyarország területén belül három fontos problémát szemléltettem. Az egyik történelmi okokra vezethető vissza. Az 1950-es évek kényszerített kolhozosítási törekvései miatt a magyar gazdáknak alacsony az együttműködési készség. A mindenkori kormány „számlájára” két nagy hiba írható, mely visszafogta a szövetkezetek fejlődését. Az egyik a magas ÁFA, mely Európában nálunk a legmagasabb, a másik pedig a feketekereskedelem elterjedése, mely szintén a kedvezőtlen adózási szabályozásnak köszönhető.

Az Európai Unió legalább ennyire „hibáztatható” a szövetkezetek fejlődésének elmaradásában. Köszönhetően az EU-s irányelveknek számos – a hazai termékek védelmét elősegítő – intézkedést nem valósíthatott meg a hazai vezetés. Az EU „négy szabadságelve” legalább ennyit rontott a helyzeten, hiszen ahogy a fentiekben is említett külföldi termékek tömkelege érkezett az ország határain belülre. A Közös Agrárpolitikában a szövetkezeteket támogató intézkedés is kevésnek bizonyult, valamint a támogatás felső plafonja (100.000 euró) pedig nem kedvezett a nagyobb üzemméretnek.

20. ábra - Szövetkezetek problémafája (Forrás: saját szerkesztés)

21. ábra - Szövetkezetek célfája (Forrás: saját szerkesztés)

2) Célfá

A jövőbeli lehetőségek, a jövőbeli, remélt helyzet eléréséhez szükséges stratégiai feladatok bemutatásához és javaslataim publikálásához célfá módszert alkalmaztam. A célfá „koronája”, az elérendő végső cél a szövetkezeti rendszer fejlesztése Magyarországon. Ezt, meglátásom szerint két stratégiai jelentőségű feladat teljesítésével érhetjük el. Az egyik ilyen a protekcionista gazdaságpolitika, mely támogatja a helyi piacok újjászervezését, megteremti a megfelelő gazdasági, társadalmi környezetet a helyben történő értékesítésre, visszaállítja a vidék bizalmát. Fontos lenne, hogy a regnáló kormány kvótát vezessen be a külföldi élelmiszerekre vagy emelje meg az előírt magyar áru arányát a külföldivel szemben.

A kedvező politikai környezet megteremtése lenne a másik fontos lépés ahhoz, hogy a Kárpát-medencében egy, a nemzetet összefogó szövetkezeti rendszer születhessen meg. Ehhez indokolt lenne egy felülről szerveződő, de a szubszidiaritás elvét betartó egységes szövetkezeti hálózat létrehozása. Ennek a szövetkezeti rendszernek támogatni kell a nyugati-típusú szövetkezetek létrehozását. Kíváncsú lenne továbbá az ÁFA csökkentése is, mely hozzájárulna az adómorál erősödéséhez és a gazdasági transzparenciához is. Ezzel a lépéssel pedig csökkenne a feketekereskedelem mértéke is.

Ami a tágabb környezetünket illeti: szükségesnek tartanám azt elérni, hogy az új típusú szövetkezetek létrehozására, támogatására több ösztönző álljon rendelkezésre. Emellett nélkülözhetetlen lenne a támogatás felső plafonjának emelése is.

VIII. ZÁRÓGONDOLATOK

A Kárpát-medence gazdasági és társadalmi kohéziója eliminálódik, csökken a nemzetgazdaság teljesítménye és a vidéki társadalom életminősége. Úgy gondolom, hogy az utolsó utáni pillanatban vagyunk, hogy tegyünk valamit a Magyar Nemzet felvirágoztatásáért.

A vidék pozíciójának megerősítése nem sikerülhet munkahelyteremtés és a szociális feltételek javítása nélkül. Mi, magyarok kivételes helyzetben vagyunk, hiszen a Kárpát-medence kiváló természeti adottságainak, történelmi értékeinek, hagyományainak és a képzett munkaerőnek köszönhetően Európa éléskamrája lehetne. A vidékfejlesztés az agrárium, a falusi turizmus és a vidék pénzforgalmának vertikális integrációján keresztül valósulhatna meg.

Az összefogás, az erőforrások allokációja és a komparatív előnyök kihasználása egyben jelenthetné a megoldást. Ennek szervezeti keretét egy egységes szövetkezeti hálózat jelenthetné, mely nemzeti rendszerbe foglalná a Kárpát-medence gazdasági, természeti és humán erőforrásait. Az alakuló kollektív gazdaság alapjait a történelmi hagyományokból táplálkozó keresztény-szociális gyökerű Hangya szövetkezet jelentené, amelynek tapasztalatai alapján megvalósuló összefogás az egyetlen esély a társadalom immunrendszerének újjáépítésére. „Az agrárpolitika kulcs-területe egy új, korszerű szövetkezési mozgalom indítása, amely a nemzetközi szövetkezeti értékekre építve a gazdálkodók minél szélesebb körét képes összefogni, így a beszerzést, a termelést, a feldolgozást és a piacra jutást szervezni képes.”²⁸ Az így megvalósuló szövetkezeti rendszer csökkentené a feketegazdaság mértékét, hozzájárulna a legális foglalkoztatás bővítéséhez, szerepet vállalna a gazdasági transzparencia és az adómorál javításában. Úgy gondolom, hogy ehhez a politikai környezetnek is nagyban kell javulnia. Fontos, hogy az 1947. évi XI. törvénnyel megszakított nemzeti szövetkezeti rendszer visszaforduljon gyökereihez és olyan törvényi szabályozás legyen, mely megteremti a szövetkezetek közhasznúkkal arányos elismertségét.

A reményt a fiatal gazdálkodókban látom, akikben – véleményem szerint – megvan az összefogásra való hajlam, mely a történelem során mindig reményt adott a felemelkedésre. Meglátásom szerint a jövő nemzedékének segítségével megerősödhet a Kárpát-medence gazdasági és társadalmi kohéziója és a szövetkezés valóban

²⁸ Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020, 97.

megteremtheti a várt nemzeti felemelkedést. Ahogy az értékteremtő Széchenyi István mondta egykoron: „Egynek minden nehéz, sokaknak semmi sem lehetetlen.”²⁹

²⁹ Gróf Széchenyi István

IX. BIBLIOGRÁFIA

A) FELHASZNÁLT IRODALOM

Nábrádi András - Pupos Tibor - Takácsné György Katalin /2007/: Üzemtan I. DE AMTC AVK, Debrecen, 20.

2006. évi X. törvény a szövetkezetekről. I fejezet, általános rendelkezések, 7. §

Mezőgazdasági szövetkezeti kézikönyv. Földművelésügyi Minisztérium, Európai Unió PHARE Segélyprogram irodája és Térségi-Gazdasági Főosztálya, Budapest, 1994, 32-33.

Fekete József /2010/: A hazai szövetkezeti rendszer jelenleg. Szövetkezés XXXI. évfolyam, 2010 évi 1-2. szám, 16.

Paolo Bruni /2010/: Agricultural Cooperatives in Europe. Main Issues and Trends. Brussels. Top cooperatives in the EU. Copa-Cogeca, 33.

Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020 (a magyar vidék alkotmánya). Vidékfejlesztési Minisztérium. 97.

Barton, D. G. /1989/: What is a Cooperative? Cobia. D. W.: Cooperatives in Agriculture. Prentice-Hall Inc. New Jersey. Chapter 1, 1989, pp. 1-20.

Simon Sándor: Nyugat-Európa legelterjedtebb szövetkezeti modelljei

Simon Sándor /2001/: Nyugat-Európai szövetkezeti modellek alkalmazhatóságának vizsgálata a magyar és a román mezőgazdaságban. Szent István Egyetem, Gödöllő.

Dr. Buday-Sántha Attila /2011/: Agrár-és vidékpolitika. SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt, Budapest.

Németh István /2009/: A Hangya szövetkezeti mozgalom egykor és a mai szövetkezési lehetőségek.

Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 2007-2013.

Dr. Wünscher Frigyes /1943/: Tordas: A Balogh Elemér szövetkezeti mintafalu. Csáthy Ferenc Egyetemi Könyvkereskedés és Irodalmi Vállalat Rt., Debrecen – Budapest.

Szabó, G. Gábor /2011/: Szövetkezetek az élelmiszer-gazdaságban. Agroinform Kiadó, Budapest.

1992. évi I. törvény a szövetkezetekről.

Szövetkezés, XXXI. évfolyam 2010. évi 1–2. szám - Tudományos és tájékoztató folyóirat.

Dorgai L. /2005/: Termelői szerveződések, termelői csoportok a mezőgazdaságban. AKII - Agrárgazdasági Tanulmányok, No. 4.

A HANGYA javaslata a jövő agrárprogramjához /2010/: Az Igazgató Tanács 2010. február 17.-i ülésén megtárgyaltak alapján véglegesítve, Budapest.

A „Hangya” saját kiadása /1923/: A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, A Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja első 25 éve. A „Hangya” saját kiadása, Budapest.

Dr. Fekete József: Új magyar szövetkezeti rendszer (rendszerfejlesztési tanulmány)

Dr. Szabó G. Gábor /2012/: Javaslatok az új magyar élelmiszer-gazdasági szövetkezeti rendszer és törvényi szabályozás kialakításával kapcsolatban. MTA, Budapest.

B) ELEKTRONIKUS IRODALOM

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd001c.html [2012.08.16.]

<http://www.hangyaszov.hu/hangya> [2012.08.03.]

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd008.html [2012.08.16.]

<http://www.trademagazin.hu/piaci-hirek/a-szovetkezeti-rendszer-fejlesztese-lehet-a-valsagbol-valo-kilabalas-egyik-eszkoze.html> [2012.10.12.]

<http://www.un.org/en/events/coopsyear/> [2012.08.03.]

<http://brandingsource.blogspot.hu/2011/04/new-logo-international-year-of.html>
[2012.08.16.]

<http://www.kormany.hu/hu/videkfejlesztési-minisztérium/agrargazdaságet-felelos-allamtitkarsag/hirek/termelői-csoportok> [2012.08.16.]

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/tudkut/tudkut08.pdf> [2012.08.03.]

http://agrostratega.blog.hu/2009/05/25/foglalkoztatok_es_foglalkoztatottak_a_mezogazdasagban [2012.09.20.]

<http://www.csukalib.hu/kalendarium.php?nr=345> [2012.09.20.]

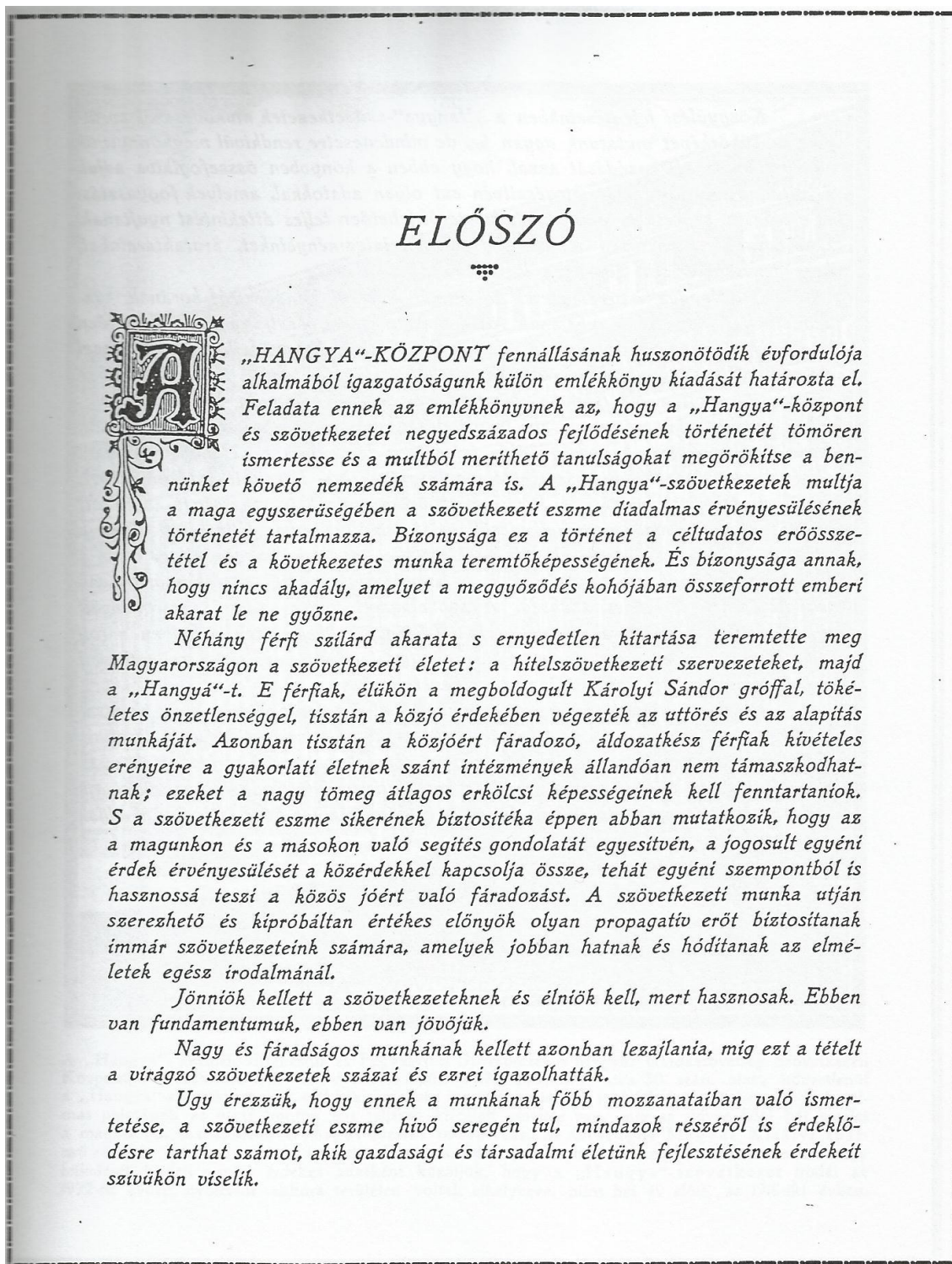
http://adozona.hu/afa/20111018_afa_dragulas_afaemeles [2012.10.12.]

<http://mek.oszk.hu/00000/00058/html/karolyis.htm> [2012.09.20.]

<http://egykor.hu/kaposvar/186> [2012.09.20.]

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/orsz/foglalkoztatasregkul10.pdf>
f [2012.08.03.]

22. ábra – A HANGYA 25 éves évfordulójára készült saját kiadásának előszava (Forrás: A „Hangya” saját kiadása /1923/: A „Hangya” Termelő-Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezet, A Magyar Gazdaszövetség Szövetkezeti Központja első 25 éve. A „Hangya” saját kiadása, Budapest.)

Közygylési jelentéseinkben a „Hangya“-szövetkezetek működéséről évről-évre hű tükörképet mutatunk ugyan be, de mindenesetre rendkívül megkönnyítjük az érdeklődők tájékozódását azzal, hogy ebben a könyvben összefoglalva adjuk a huszonöt év történetét, kiegészítvén ezt olyan adatokkal, amelyek fogyasztási és értékesítő szövetkezeteink mai helyzetéről lehetően teljes áttekintést nyújtanak. Iparkodtunk a lehetőség szerint szövetkezeti intézményeinket, áruraktárainkat, berendezéseinket stb. képekben is ismertetni.

A „Hangya“-szövetkezetek történetét Károlyi Sándor gróf korának, küzdelmeinek s alapvető munkájának rövid ismertetésével vezetjük be. Ezt követően a „Hangya“-központot vonultatjuk fel lépésről-lépésre haladó fejlődésében s ezzel a semmiből nagygyá levésnek örökké érdekes történetét adjuk. Külön fejezetben ismertetjük azután a „Hangya“-központ szervezetét, nyomon követve fokról-fokra hatalmasabb arányban való izmosodását, mint a folyóvá duzzadó patakot. Ezzel kapcsolatban ugyancsak külön fejezetben tárgyaljuk a „Hangya“-központ által a szövetkezeti munkásság támogatása céljából létesített intézményeket. Majd a „Hangya“ vidéki és fővárosi szövetkezeteinek munkásságát, betöltött hivatásuk jelentőségét és emelkedésük útját rajzoljuk meg. Könyvünk végén a „Hangya“ jubiláris ünnepének lefolyását találja az olvasó megörökítve.

Igyekeztünk a cselekedetek és a tények egyszerű előadására szorítkozni. Írói hatásokra itt nincs szükség. A szövetkezeti munka nagy teljesítményeit elismerteti a valóság parancsoló ereje. És nincs szükség ezen a helyen a toll lelkesítő munkájára sem, hiszen mindennél hatalmasabb buzdítás a szövetkezeti eszme mellett a negyedszázados szövetkezeti mult.

De ez a mult a maga drámai eseményeivel megtanít arra is, hogy ne bízzunk el a sikereken. Am a balszerencse miatt sem szabad kétségbe esnünk. Mert íme: a hazánkat sújtó pusztítás után szövetkezeteink kisarjadzottak s az elszakítottak is teljesítik hivatásukat elfojthatatlan életerővel. Valóban hínnünk kell: hogy a szövetkezés is ama hasznos és nagy eszmék közé tartozik, amelyek isteni védelem alatt állanak.

Budapest, 1923. szeptember havában.

23. ábra – Az online kérdőívben feltett kérdések

1. Az Ön neme?
2. Az Ön életkora?
3. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?
4. Az ön e-mail címe? (nem kötelező)
1. Milyen tevékenységet folytat?
2. Melyik megyében található az Ön gazdaságának telephelye / központja? ,
3. Mióta gazdálkodik Ön?
4. Hány EUME méretű a gazdasága?
5. Ön tagja-e valamilyen szövetkezetnek?
6. Milyen típusú szövetkezet tagja?
7. Milyen ösztönzők, támogatások állnak rendelkezésére, ezek közül melyeket vette Ön már igénybe?
8. Ön szerint mi jelentené a megoldást, hogy minél több gazdálkodó szövetkezetbe szerveződjön?
9. Ön szerint mik a szövetkezetek sikerességének legnagyobb hátráltató tényezői Magyarországon? Kérem osztályozza 1-5-ig az alábbi tényezőket (1- egyáltalán nem befolyásolja a szövetkezetek sikerességét, 5- teljes mértékben hátráltatja a szövetkezetek sikeres működését)!
10. Milyen főtevékenységet folytató szövetkezetet tart jónak / életképesnek?
11. Ön szerint szükség van-e egységes szövetkezeti rendszerre?
12. Ön belépne-e egy egységes szövetkezeti hálózatba?

13. Mi miatt nem lépne be egy egységes szövetkezeti hálózatba?
14. Ön miért lépne be egy egységes szövetkezeti hálózatba?
15. Milyen előnyökkel járna Ön, és gazdasága számára, amennyiben belépne egy egységes szövetkezeti hálózatba? Mit várna el Ön a szövetkezettől?
16. A kérdőív utolsó pontjaként Ön leírhatja véleményét általában véve a szövetkezetekkel kapcsolatban.